

„DOCHALCEDÓNCI“ A PROBLÉM CIRKEVNEJ JEDNOTY

Peter SAVČÁK

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Slovo Egypt a kresťanstvo či kresťania v Egypte je pre pravoslávneho veriaciho blízky, no aj problematickým zároveň. Veď o Egypte sa písalo nielen v Starom Zákone, no aj v Blahej Zvesti (= Evanjeliu) nášho Spasiteľa. Sú s ním spojené veľké osobnosti tak mníšskeho ako aj celocirkevného života a takmer každý čo i len trochu aktívny člen našej Cirkvi pozná mená Antonia Veľkého, Makária Egyptského, Márie Egyptskej či Atanasia a Cyrila Alexandrijských a mnohých, mnohých ďalších. Tu sa zažívali žiarivé hviezdy cirkevného neba, tu sa rodili nespočetní „*pustyni žíteli i v tilesi anhely*“, [12] tu sa formovali prvé mníšske spoločenstvá so svojimi „ustavami“, tu sa písali aj také klasické diela akými sú v Pravoslávii dodnes Lavsaik, Limonár a mnohé iné. Tu ne jeden podvižník nehostinných a odľahlých pustatín „*slez svojich tečeňmi pustýni bezplódnoje vzdílal jest*“. [12] Dodnes v pravoslávnych chrámoch po celom svete znejú stichiry ktorých súčasťou je názov Egypt, alebo jeho miestne názvy: „*Rádujsja Jegypte vírnyj, rádujsja Tyvaido izbránnaja...*“, [13] „*nitrijskaja slávo*“, [12] nehovoriac už o „*Proviščanijach svjatých stárec*“, [11] či slávnych „*Meterikonoch*“ [9] s poučeniami sv. Synklitikie a iných prepodobných matiek, ktoré básnicky povedané voňajú Nebom.

No tieto čisté pramene svätotočcovského „*bohoslovija a bohodilanija*“ boli zakalené christologickými herézami, ktorých dôsledky sú zjavné doposiaľ. Dodnes mnohých egyptských kresťanov označujú ako „orientálnych pravoslávnych“, „dochalcedóncov“ či Koptov, aby ich odlišili od pravoslávnych veriacich Alexandrijského patriarchátu, ktorý je v eucharistickej a vieroučnej jednote s ostatnými miestnymi pravoslávnyimi cirkvami. Tento neblahý stav trvá od 4. všeobecného snemu konaného v Chalcedóne v dávnom 451. roku.

V súčasnosti však toto delenie alebo lepšie povedané rozkol a herézu mnohí zľahčujú a zjednodušujú. Zámerne i nezámerne. Dokonca sa objavujú čoraz silnejšie a prenikavejšie hlasy, že v skutočnosti nejde ani o herézu, ani o rozkol,

ale o akési vzájomné nepochopenie, vzájomné odcudzenie, politický problém vytvorený reakčnou Byzanciou a ďalšie podobné názory. Tieto hlasy pritom nástojčivo žiadajú, aby sa tomuto „terminologickému a historickému nepochopeniu“ urobilo koniec a opäť sa prinavrátila pôvodná jednota vyjadrená aj spoločným slúžením Eucharistie pri zachovaní obradových odlišností. Nebudem tu analyzovať rôzne štúdie, články a state zaoberajúce sa touto problematikou, ktoré vychádzajú aj v našom slovenskom akademickom a cirkevnom prostredí. Veď je samozrejmé, že „*národný separatizmus, odpor voči všetkému „gréckemu,” nacionálne a miestne motívy sa neraz veľkou mierou podieľali na tomto vieroučnom rozkole.*“ [9] No oni neboli tou najhlavnejšou a pôvodnou príčinou, hoci by to radi niektorí novodobí teológovia takto videli. To, že ide o niečo hlbšie a vážnejšie cíti nielen v christologických dogmách zdatný dogmatista, no mnohokrát i jednoduchý pravoslávny veriaci alebo mních, ktorému gazdovsky povedané „niečo nevonía“. Veď mnohí z návštevníkov starobylých egyptských monastierov a bohoslužieb sa vyjadrovali, že hoc tieto bohoslužby boli starobylé, neraz veľmi dlhé i asketické, bol tam celkom iný duch ako v pravoslávnych bohoslužbách. A vôbec nešlo o obrad! Bol som svedkom vyjadrení, že dotýčny pravoslávny aj napriek okúzleniu archaičnosťou a asketikou nemohol vydržať a to pôvodné pravoslávie napriek všetkému tam necítil.

Isteže, sú to vyjadrenia možno nevedecké a subjektívne na ktorých nemožno stavať, no je minimálne potrebné ich brať do úvahy a porovnať ich subjektivizmus, či individualizmus s tým čo hovorí objektívne a soborné vedomie svätého Pravoslávia. Ono je najlepšie a najvýstižnejšie formulované práve cez bohoslužobné texty, lebo prastará zásada Pravoslávnej cirkvi znie – ako Cirkev verí, tak sa aj modlí. A v tejto otázke sú bohoslužobné texty kryštálovo jasné. Vôbec nehovoria o tých čo nepochopili, ale o „*lžeslávnych*“ [10] a nasledovníkov Dioskora, Severa a ďalších priamo nazývajú „*vólki řážkija priředřyja v kóřach ovčich*“. [6] Ich teologické koncepcie a teórie zasa nedvojzmyselne a priamo hodnotia ako „*trhanie Christovho odevu psími řeřusřami.*“ [6] Podobne sa vyjadrujú aj svätí otcovia. Hoci priznávajú, že „*vo všetkom ostatnom sú pravoslávni*“, Egyptanov nazývajú „*schizmatikmi a monofyzitmi,*“ ktorí sa oddelili od Pravoslávnej cirkvi. [1] Svätý Ján Damasský dokonca konkrétne hovorí o Egyptanoch, *pretože oni (Egyptania) ako prví prijali túto formu herézy v čase cisárov Markiána a Valentiána.* [1]

Mnohí dnešní ekumenisti podčiarkujú práve to Damaškého vyššie spomínané „vo všetkom ostatnom pravoslávni“, ale akoby pri tom nevideli aj slovo „heréza“ či „oddelenie“ od Cirkvi. Veď dogma je okrem iného aj akýmsi ochranným prvkom viery, jej indikátorom a ukazovateľom pravosti, či falošnosti. Ak má teda viera neporušené zachované mnohé vieroučné dogmy, no nie všetky, vždy ide o vieru neúplnú a nepravoslávnu. Veď aj do veľkej nádoby s čistou a pramenitou vodou stačí pridať „iba“ zopár kvapiek jedu a všetku vodu máme otrávenú. Alebo inak povedané, ak má bankovka zachovaných deväť z desiatich ochranných prvkov, vždy je to falošná bankovka, aj keď veľmi podobná alebo „takmer“ pravá. Skrátka perfektný falzifikát, no pritom falošný. A že heréza monofyzitstva nie je vôbec zanedbateľná, o tom svedčí celostná patristická i liturgická tvorba Pravoslávnej cirkvi i jej historická púť. Veď ako hovorí prepodobný Justín Čelijský (Popovič): „Všetky božské zjavenia o Isusovi Christovi sa zlievajú do dvoch právd. Prvou pravdou je: Isus Christos je skutočný Boh, a druhá: Isus Christos je skutočný človek. A tieto dve sa opäť zlievajú do jednej svätej a spásynosnej pravdy. Isus Christos je skutočný (= pravý) Bohočlovek. Nie iba Boh, ani nie iba človek, ale Bohočlovek.“ [6] A „znesmrtenie a spasenie človeka je nemožné bez Bohočloveka“. [6]

Aké sú však možnosti, aby sa dospelo k plnej jednote a napraveniu týchto christologických rozporov? Veď ako hovoria tí istí svätí otcovia, ktorí bojovali proti herézam a ktorí odsúdili „Nestórija, Jevtíhija a Dioskora, Savélia, že i Sevíra...“, [13] boli by sme najhoršími ľuďmi na svete, keby sme sa tešili z rozkolov a rozdelení a netúžili po jednote. No práve tí istí otcovia ktorí „jarosť dvíhše nyni právednejšuju..., i páhubnyja volki, praščeju Dúcha izvérhše, ot Cerkóvnaho ispolnénijsa“. [13] nám dávajú aj návod ako sa do tejto „cirkevnej plnosti“ znovu vrátiť. V žiadnom prípade týmto návodom a návratom nemôže byť zopár podpisov na zopár konferenciách (aj keď tie sú taktiež potrebné), nemôžu to byť iba vyhlásenia zmiešaných komisií pre bohoslovecký dialóg (hoc aj tie sú tiež potrebné), alebo lacné výhovorky na politické, nacionálne a terminologické nesúlady s ešte lacnejšími sladkými rečami o láske a jednote v mnohorakosti! Ich návod je ten istý od počiatku Cirkvi a bude totožný do konca vekov. Týmto návodom už vyliečili nejednu herézu a ne jeden rozkol, tak ako ním liečili aj mnohé osobné poklesky a nespočetné hriechy, tak blízneho ako aj svoje vlastné. Týmto návodom je jednoducho pokánie a návrat k „apostol propovídaniju i otec dogmatom,“ [6] teda všetkému tomu svätoapoštolskému a svätootcovskému, čo

Cirkev zachovávala vo svojom sobornom a katolíckom (= všeobecnom) vedomí, čím Cirkev žila, dýchala a v čom vychovávala svojich verných. Toto pokánie a tento návrat nemôžu byť vyriešené iba konferenciami, podpismi a vyhláseniami, ale celostnou „metanojou“ (= preumlenijem, obrátením sa a zmenou zmýšľania a vyznávania) rozkolníkov, či heretikov - v našom prípade monofyzitov alebo tzv. „dochalcedónskych“ kresťanov, či už sú z područia Egypta, Sýrie, Arménska alebo iných krajov. Cirkevní otcovia pritom nevyžadovali vonkajšiu zmenu (v našom prípade na „byzantský“ obrad), ale vnútorný prerod pri zachovaní si všetkého toho starobylého, krásneho i asketického, čo títo kresťania bezpochyby vlastnia. Nech si ponechajú všetky starobylé formy, nápevy, liturgickú prax a pod., ale pritom sa musia vzdať nasledovania a úcty ku všetkým týmto Dioskorom, Eutychem, Sevirom a ich pokračovateľom. Veď by bola tragikomická taká jednota, kde by sa jedna časť Cirkvi držala úcty a formulácii ľudí, ktorých druhá časť Cirkvi vo svojich bohoslužobných textoch označuje za „zloslávnych, jeresijarchov a heretikov.“ Ako by zástancovia tejto „horúcou ihlou“ šitej jednoty mohli bozkávať ikonu napr. prep. Maxima Vyznávača a mnohých ďalších, keď ich „jednoverci“ sa hlásia k odkazu tých, proti ktorým oni celý život bránili pravoslávnu christológiu?! V mnohých našich starobylých aj súčasných chrámoch by sme potom mali zatrieť ikony a kresby našich svätcov, ktorí za chalcedónske formulácie viery trpeli a obetovali svoju slobodu, katedru ba i život. Ak by sa akceptovala takáto lacná jednota, ktorá v skutočnosti žiadnou jednotou nie je, museli by sme potom my pravoslávni nielen upraviť svoje bohoslužobné texty a výzdobu chrámov, no upraviť dokonca aj cirkevný kalendár. Veď ten má v sebe obsiahnuté pamiatky svätcov, ktorí nekompromisne odsúdili názory, formulácie a vyjadrenia „dochalcedóncov“ - či už ide o Arménov, Koptov, Sýrčanov, atď. a vyhlásili ich za heretické, nepravoslávne a neprijateľné. Ako jasný príklad toho môžem uviesť sv. veľkomučeníčku Eufímiu Všechnánu. Jej pamiatka je dvakrát do roka. Prvé liturgické spomínanie sa viaže k 16. septembru, t. j. ku dňu jej mučeníckej smrti. No Pravoslávna cirkev ju začlenila do liturgického kalendára ešte raz a to 11. júla. Nejde tu však ani o „prenesenie, či obrítenie mošcej“ ale o dogmatický spor s „dochalcedóncami“, v ktorom tieto jej sväte ostatky zohrali výnimočnú, ba priam rozhodujúcu úlohu. [10] V synaxári alebo v životopisoch svätých, kde sa táto udalosť podrobne popisuje sa hovorí o zázraku, ktorý učinila

veľkomučeníčka. Po dlhých rokovaníach pravoslávnych s monofyzitmi, ktoré nevedli k žiadnemu záväznému riešeniu sa pristúpilo na návrh patriarchu Anatolia, aby aj jedna aj druhá strana napísala „vyznanie viery“ - a tieto boli následne uložené do rakvy s ostatkami sv. Eufímie. [4] Keď boli zvitky položené na hrud' mučenice, rakva znova zatvorená a opatrená cisárskou pečatou a strážcami, účastníci snemu začali trojdňový pôst a modlitby. Na štvrtý deň, keď za prítomnosti cisára bola rakva znova otvorená, všetci prítomní uzreli, že zvitok so „zloslávnym vyznaním“ bol pod nohami svätej (akoby pošliapaný) a pravoslávna formulácia ostala na jej hrudi. No čo však bolo ešte zvláštnejšie a udivujúcejšie, Eufímia sama vystrela ruku a zvitok so správnou vierou podala cisárovi a patriarchovi. Tento zázrak primäl nepravoslávne zmýšľajúcich, aby sa svojho heretického mudrovania vzdali, no žiaľ, niektorých nepresvedčil ani Hospodin, „*ktorý je predivný vo svojich svätých*“. [7]

Z vyššie uvedeného jasne vyplýva, že formulácie vyznania viery, ktoré boli prijaté na snemoch (v našom prípade na 4. všeobecnom sneme) nie sú iba o akýchsi byzantských termínoch a nepochopeniach, ale o Božej pravde, ktorú prijímame alebo odmietame, nehovoriac už o soteriologických, ekleziologických a christologických aspektoch týchto dogmatických formulácií.

To, čo je tu uvedené, nie je povedané proti dialógu, proti komisiám, konferenciám a stretnutiam.⁴⁴ Veď tie nás môžu obohatiť; posunúť dopredu. Daj Bože, aby nás raz posunuli aj k plnej jednote vo viere a v Eucharistii. No oni nemôžu byť jedinou cestou, ale naopak k tejto jedinej ceste pokánia a návratu k jednej, svätej, sobornej a apoštolskej Cirkvi môžu privádzať. Pravoslávie vždy rešpektovalo „iného a inakšieho“, no nikdy nerešpektovalo lož, nepravdu, polopravdu, nesobornosť, herézu ani rozkol. Lebo ako hovorí veľký vyznávač našej Cirkvi sv. Maxim: „*Neželám si, aby sa heretici trápili, ani sa neradujem ich zlu. Bože chráň! Ale sa väčšmi radujem a spolu teším ich obráteniu, lebo čo už môže byť pre*

⁴⁴ Známy pravoslávny episkop A. Jevtič, ktorý sa neraz takýchto stretnutí zúčastňoval, mi osobne hovoril o jednom takomto dialógu s „dochalcedóncami“, kde boli na záver prijaté a potvrdené pravoslávne stanoviská a formulácie podpísané oboma stranami. Ich monofyzitský pohľad však krátko po skončení tohto dialógu vydal knihu s názvom „Jedna prirodzenosť“, ktorou jasne ukázal, že ostali aj naďalej pri svojom nepravoslávnom postoji, chápaní a viere. (Rozhovor z 15. februára 2019 v monastieri Tvrdoš – Hercegovina).

verných milšie, ako vidiať to, že rozptýlené diatky Božie sa dávajú dovedna. [Jn 11, 52] Nie som natoľko zatemnený, aby som radil, že nemilosť sa má ceniť viac ako ľudomilnosť. Naopak, radím, že je potrebné s pozornosťou a skúsenosťou činiť a tvoriť dobro všetkým ľuďom a pre všetkých byť všetkým, ako je to komu potrebné. Pritom však túžim po jednom a radím, aby sa heretikom ako heretikom nepomáhalo pri podpore ich nerozumnej viery, no tu je potrebné byť ostrým a nezmieriteľným. Lebo ja nenazývam láskou, ale nenávisťou k človeku a odstúpením od Božskej lásky, ak niekto pomáha v heretickom poblúdení, na väčšie zatratenie tých ľudí, ktorí sa držia tohto poblúdenia.“ [PG 91, 465] Preto nech náš spoločný „dialóg lásky neostane bez dialógu Pravdy“. [8]

SUMMARY

The paper describes Egyptian Christianity in the Church's self-service and mentions its great significance and contribution to the whole Orthodoxy. At the same time, it speaks of problematic beliefs and formulations that hinder common unity. It opposes various claims that it is only a kind of misunderstanding, national, political or other misunderstandings. As evidence, he presents the worship texts of the Orthodox Church and the patristic literature. It also points to the liturgical calendar and iconography. It gives an example of the feast of the Great-martyr Euphemia, whose remains played a decisive role in 4th Ecumenical council in Chalcedon. It also notes the possibility of establishing full unity, and as the only way of repentance and return to dogmatic formulations of Chalcedonian fathers. In practice, this means renouncing respect to those who began this heresy and their followers. It also implies accepting the right formulations and "inner transformation" (= metanoia), which, however, respects the external liturgical forms. Conferences, dialogue and meetings see this as an aid to this transformation, but by no means put them above repentance and a true return to the Truth. This is supported by patristic quotes and own observations.

REFERENCES

1. JOHN OF DAMASCUS, venerable. 2012. *About heresies*. Sibenik, 2012. /ЮВАН ДАМАСКИН, преподобни. 2012. *О јересима*. Шибеник, 2012./

2. POPOVICH, J. 1980. *Dogmatics of the Orthodox Church II*. Belgrade, 1980. /ПОПОВИЋ, Ј. 1980. *Догматика Православне цркве II*. Београд, 1980./
3. ŠAFIN, J. 2018. Kristologické spory 5. storočia a vznik nestoriánstva a monofyzitizmu. In *Historia Ecclesiastica*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2018, roč. IX, č. 2, s. 13-27. ISSN 1707-0775.
4. SV. NIKOLAJ VELIMIROVIČ. *Ochridský prológ*. Prešov, 2018. ISBN 978-80-555-2050-6.
5. *Typikon*. Kyjev, 1997. ISBN 5-87534-121-1.
6. *Velikij Sbornik*. Prešov : Pravoslávna cirkev v českých krajinách a na Slovensku, 2002.
7. JUSTIN POPOVICH, Archimandrite. 1996. *The life of the saints for July*. Belgrade, 1996. /Јустин Попович, Архимандрит. *Житија светих за јули*. Београд, 1996./
8. JUSTIN POPOVICH, Archimandrite. 1995. *Orthodox Church and ecumenism*. Hilandar Monastery, 1995. /ЈУСТИН ПОПОВИЧ, Архимандрит. *Православна црква и екуменизам*. Манастир Хиландар, 1995./
9. *Materik*. Hilandar Monastery, 1997. /Материк. Манастир Хиландар, 1997./
10. *Minea : month of July*. Kiev, 1893 /Минея : мисяц июль. Киев, 1893./
11. *Squealing of the holy elders*. Mostar - St. Petersburg, 2015. /Провищания святых старцев. Mostar – Санкт-Петербург, 2015./
12. *Triodion fasting*. Moscow, 1992. /Триодъ постная. Москва, 1992./
13. *Triodion flowery*. Moscow, 1992. /Триодъ цветная. Москва, 1992./

„NON-CHALCEDONIANS“ AND THE PROBLEM OF CHURCH UNITY

SAVČÁK Peter, lecturer, Faculty of Orthodox Theology, University of Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, peter.savcak@unipo.sk, 00421517724729

Abstract

The paper is focused on the possibilities of church unity with the so-called „Christians before Chalcedon“, with whom the intensive dialogue is being conducted. However, he also looks at the problem through religious texts, iconography and St. Tradition of Orthodoxy. He points out the main principles of ecclesial unity, which must be based on the solid ecclesiological and christological foundations and not merely on understanding, recognition or agreement and acceptance. At the same time, he calls for this unity, but with reference to the sacramental path leading to this real unity.

Keywords

Dialogue, monophysitism, Orthodoxy, catholicity, Chalcedon